

мамлекеттер менен экономикалык, экспорттук-импорттук байланыштарды жүргүзөт. Эгерде мурда Россия Кыргызстандын эн чоң өнөктөшү болуп келсе, азыр биринчи орунду Кытай Эл Республикасынын соодасы ээлей баштады. Экономикалык карым-катнаштардын көлөмү боюнча Россия, Казакстан, Өзбекстан өлкөлөрүнүн деңгээли бирдей болуп калды.

Ыкчамдатылган кызматташуу Борбордук Азия өлкөлөрүнүн көптөгөн маселелерин чечип бере алат, анткени, бир да мамлекет өз алдынча мүмкүн болчу коркунучтар жана кооптуу жагдайлар менен күрөшө албайт. Аймактык алакалашуунун илимий стратегиясын иштеп чыкпай туруп, азыркы аймактагы системалык кризистен чыгуу ар бир өлкө учун кыйынчылыктарды жаратат. Биздин диссертациялык жумуштун маалыматы боюнча, эгер бардык Борбордук Азия өлкөлөрүнүн ичиндеги ишкердик жана каржылык, соода, транспорт, транзит жааттарындагы кайра курууну жүргүзүүдөн түшчү пайдаларды кошуп көрсөк, анда жакынкы эле 10 жылдын ичинде элдин жан башына болгон кирешеси 50 пайызга көбөйүшү мүмкүн, бул албетте, болжол менен Борбордук Азиянын жарымын түзгөн калктын кедей катмары үчүн өтө маанилүү көрүнүш.

2. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алууга укук берилген адистикке иштин дал келиши.

Экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн сунушталган диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

Бул диссертациялык изилдөө Кыргызстандын тышкы экономикалык байланыштардын негизинде аймактык экономикалык көйгөйлөрүнүн теоретикалык жактан жеткиликтүү иштелип чыкпагандыгы жана алардын региондордун социалдык деңгээлин көтөрүү багытында изилдөөнүн темасын, ушул иштин максатын менен милдеттерин, анын түзүлүш ыңгайын аныктоого мүмкүндүк берди, бул жагдай теманы тандоону аныктаган, ал толугу менен 08.00.05 – «тармактык экономика» адистигин паспортунан толук жооп берет.

3. Диссертациянын максаты - ушул эмгектин негизги максаты Кыргызстандын тышкы экономикалык байланыштардын негизинде аймактык экономикалык көйгөйлөрүнүн теоретикалык жактан жеткиликтүү иштелип чыкпагандыгын эске ала туруп, алардын региондордун социалдык деңгээлин көтөрүү багытында изилдөө болуп саналат. Азыркы, ааламдашуунун өлкөлөргө тийгизген таасиринин күчөп бараткан шарттарында, өлкөнүн экономикалык өнүгүшүнүн келечегине, туруктуу атаандаштыкты түзүүгө, улуттук коопсуздукту камсыз кылууга карата жаңыча ой жүгүртүү менен кароо муктаждыгы жаралып отурат. Азыркы жаралган КОВИД-19 шартында экономикалык кризис транзиттик экономикалуу өлкөлөрдүн, аларга Орто Азия өлкөлөрү да кирет, өнүгүү жолундагы көйгөйлөрүн курчутту. Азыркы учурдагы, өлкөнүн экономикалык атаандаштык мүмкүнчүлүгү, анын экономикасынын инновациялык деңгээлинин камсыздыгына көз каранды болуп турган шарттар, транзиттик өлкөлөрдүн алдына инновациялык экономиканы түзүүдөгү татаал милдеттерди койду, анын ийгиликтүү чечилиши Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү алакалашуунун, экономикалык өнөктөштүктүн артыкчылыктарын орду менен пайдаланууну талап кылат. Диссертациялык изилдөөгө коюлган максатка жетүү үчүн төмөнкү милдеттерди чечүү зарыл:

1. Кыргызстандын тышкы экономикалык байланыштардын негизинде аймактык экономикалык көйгөйлөрүнүн теоретикалык маселелери менен ушул багыттагы дүйнөлүк тажрыйбаны изилдөө, ошондой эле аларды Кыргызстандын региондору үчүн пайдалануунун мүмкүнчүлүгүн изилдөө;
2. Тышкы экономикалык байланыштардын жана алакалашуунун жүрүшүнүн негизги багыты менен формасын табуу, Кыргызстандын Орто Азия аймагынын өлкөлөрү жана ЕАЭБтин катышуучу өлкөлөрүнүн алакалашуудагы негизги ордун талдоо жана аныктоо, ошол

мамилелердин артыкчылыктуу жактарын жана бирдиктүү экономикалык мейкиндиктин келечегин карап чыгуу;

3. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБтин алкагындагы иш-аракеттеринин негизги багыттарын, алакалашуунун жана ааламдашуунун Кыргызстандын региондоруна, алсак Жалал-Абад облусунун социалдык-экономикалык өнүгүшүнө тийгизээр таасирин карап чыгуу, Кыргыз Республикасынын келечектеги тышкы экономикалык саясатынын өнүгүшүнүн негизги багыттарын аныктоо;
4. Борбордук Азия мамлекеттери менен биргеликте Жалал-Абад облусунда жашаган калктын социалдык маселелерин чечүү багытында жаратылыш ресурстарын пайдалануу боюнча сунуштарды иштеп чыгып, суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун экономикасын чыңдоо максатында алардын экономикалык-уюштуруу жана башкаруу маселесине байланыштуу абалын андан ары жакшыртуу жоболору негиздеп иштеп чыгуу жана чарбалардын жана ишканалардын иш-аракеттеринин анализинин негизинде суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун экономикалык натыйжалуулугун көрсөтүп келечектеги иштеп чыгарылган электр энергиясын туура пайдалануу жана божомолдоо негизинде башкарууну жакшыртуунун жолдорун аныктоо;
5. Борбордук Азия мамлекеттери менен шериктештик мамилелердин алкагында Жалал-Абад облусунда иштеп чыгарылган энергетика ресурстарын натыйжалуу пайдаланууну башкарууну уюштуруунун өзгөчөлүктөрүн жана алар менен шартталган маалыматтык камсыздоону керектөөнү изилдөө, ошондой эле иштелип чыгылган энергияны керектөөчүлөргө жеткирүү боюнча көп максаттуу башкаруу концепциясын негиздөө жана типтүү максаттардын түзүмүндөгү башкаруу маселелердин комплексин аныктоо;
6. Кыргыз Республикасынын суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун алкагында алакалашуу жана кызматташуу Кыргызстан жана Борбордук Азия өлкөлөрүнүн көптөгөн маселелерин чечип бере ала турганын

аныктоо жана формалдуу алакалашуунун өнүгүшүнө тикелей, ошондой эле кыйыр таасир тийгизген экономикалык иш-аракеттин жалпы шарттарынын өзгөрүшүнүн ар бир мамлекетке тийгизген таасиринин мүнөздөрүн тактоо, аймактык мыйзам ченемдүүлүгүнүн жалпы жаратылышын көрсөтүү, алардын жүрүшүнүн өзгөчөлүктөрүн бөлүп көрсөтүү.

7. Кыргыз Республикасынын Токтогул суу сактагычынын жана суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун алкагында Орто Азия мамлекеттеринин аймагындагы экономикалык жаңылануунун өз ара аракеттенүүсүнүн негизи катары формалсыз алакалашуунун чектерин талдоо, алардын саясий-экономикалык тутумдарынын өзгөчөлүктөрү менен байланышкан жүйөөлүү негиздерин аныктоо.

4. Илимий жыйынтыктар. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы менен айырмаланган негизги жыйынтыктары төмөнкүлөр:

1. Кыргызстандын тышкы экономикалык байланыштарынын негизинде аймактык экономикалык көйгөйлөрүнүн теоретикалык маселелери менен ушул багыттагы дүйнөлүк тажрыйбаны изилдөө, ошондой эле аларды Кыргызстандын региондору үчүн пайдалануунун мүмкүнчүлүгү изилденди;

2. Тышкы экономикалык байланыштардын жана алакалашуунун жүрүшүнүн негизги багыты менен формасы аныкталып, Кыргызстандын Борбордук Азия аймагынын өлкөлөрү жана ЕАЭБтин катышуучу өлкөлөрүнүн алакалашуудагы негизги орду талданды, ошол мамилелердин артыкчылыктуу жактары жана бирдиктүү экономикалык мейкиндиктин келечеги изилденди;

3. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБтин алкагындагы иш-аракеттеринин негизги багыттарын, алакалашуунун жана ааламдашуунун Кыргызстандын региондоруна, алсак Жалал-Абад облусунун социалдык-экономикалык өнүгүшүнө тийгизээр таасири карап чыгылды, Кыргыз

Республикасынын келечектеги тышкы экономикалык саясатынын өнүгүшүнүн негизги багыттары аныкталды;

4. Борбордук Азия мамлекеттери менен биргеликте Жалал-Абад облусунда жашаган калктын социалдык маселелерин чечүү багытында жаратылыш ресурстарын пайдалануу боюнча сунуштар иштеп чыгылды, суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун экономикасын чыңдоо максатында алардын экономикалык-уюштуруу жана башкаруу маселесине байланыштуу абалын андан ары жакшыртуу жоболору негизделди, ошондой эле Жалал-Абад облусунун чарба жана ишканаларынын иш-аракеттеринин анализинин негизинде суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун экономикалык натыйжалуулугун көрсөтүп келечектеги иштеп чыгарылган электр энергиясын туура пайдалануу жана божомолдоо негизинде башкарууну жакшыртуунун жолдору аныкталды;

5. Борбордук Азия мамлекеттери менен шериктештик мамилелердин алкагында Жалал-Абад облусунда иштеп чыгарылган энергетика ресурстарын натыйжалуу пайдаланууну башкарууну уюштуруунун өзгөчөлүктөрүн жана алар менен шартталган маалыматтык камсыздоону керектөө изилденип, иштелип чыгылган энергияны керектөөчүлөргө жеткирүү боюнча көп максаттуу башкаруу концепциясы иштелип чыкты жана типтүү максаттардын түзүмүндөгү башкаруу маселелердин комплекси аныкталды;

6. Кыргыз Республикасынын суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун алкагында алакалашуу жана кызматташуу Кыргызстан жана Борбордук Азия өлкөлөрүнүн көптөгөн маселелерин чечип бере ала турганы аныкталды жана формалдуу алакалашуунун өнүгүшүнө тикелей, ошондой эле кыйыр таасир тийгизген экономикалык иш-аракеттин жалпы шарттарынын өзгөрүшүнүн ар бир мамлекетке тийгизген таасиринин мүнөздөрү такталды, аймактык мыйзам ченемдүүлүгүнүн жалпы жаратылышын көрсөтүү менен алардын жүрүшүнүн өзгөчөлүктөрүн бөлүп көрсөтүлдү.

7. Кыргыз Республикасынын Токтогул суу сактагычынын жана суу-энергетика ресурстарын пайдалануунун алкагында Орто Азия мамлекеттеринин аймагындагы экономикалык жаңылануунун өз ара аракеттенүүсүнүн негизи катары формалсыз алакалашуунун чектери изилденди, алардын саясий-экономикалык тутумдарынын өзгөчөлүктөрү менен байланышкан жүйөөлүү негиздери аныкталды.

5. Алынган натыйжалардын практикалык мааниси

Кыргызстандын тышкы экономикалык байланыштарынын негизинде аймактык экономикалык көйгөйлөрүнүн теоретикалык маселелери менен ушул багыттагы дүйнөлүк тажрыйбаны изилдөө, ошондой эле аларды Кыргызстандын региондору үчүн пайдалануунун мүмкүнчүлүгү багытындагы ишкердикти башкаруу мейкиндигинде экономиканы өнүктүрүү тууралуу методологиялык принциптердин жана конкреттүү практикалык сунуштардын иштелип чыккандыгында. Диссертациянын теоретикалык жоболорун, негизги тыянактарын жана сунуштарын мамлекеттик саясатты түзүүдө жана ишкердик институттарынын ишмердүүлүгүнүн тактикасын жана саясатын иштеп чыгууда колдонсо болот. Изилдөөнүн кээ бир аспектилери илимий-изилдөө жумуштарында жана курстарды окууда колдонулса болот.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна шайкештиги.

Авторефераттын белгиленген максаттарга жана милдеттерге, диссертациялык иштин бөлүмдөрүнүн жана пунктчаларынын мазмунуна толук шайкештиги.

7. Эскертүүлөр:

1. Диссертациялык иште колдонулган адабияттардын санын кеңейтүү зарыл, себеби адабияттардын саны аз (адабияттардын жалпы саны 102 түзөт), ошол эле мезгилде ата мекендик авторлордун аталган темага тиешеси бар илимий жумуштары менен макалаларын адабияттар тизмесине киргизүү зарыл.
2. Диссертациялык изилдөөгө өндүрүлгөн продукция менен кызмат көрсөтүүлөрдүн региондогу жашоочулардын жан башына туура келген өлчөмүн мүнөздөгөн көрсөткүчтөрүн киргизүү социалдык-экономикалык

деңгээлди аныктоого жардам бериши бышык. Мына ошондуктан аталган көрсөткүчтү киргизүү керек.

3. Негизги капиталга тартылган инвестициялардын региондогу жашоочулардын жан башына туура келген көрсөткүчтөрү менен диссертацияны толуктоо диссертациянын көркүн ачмак, иштин мазмунун ачууга мыкты өбөлгө түзүлүшү мүмкүн.

8. Сунуштар:

1. Айтылган эскертүүлөрдү оңдоп чыгуу абзел, ошол оңдоолордон кийин диссертациялык жумуштун баалуулугу жогорулайт.

2. Адабияттардын санын көбөйтүү зарыл жана ата мекендик авторлордун илимий эмгектери менен байытуу керек диссертациялык жумушту.

3. Диссертациялык жумушка аймактын социалдык-экономикалык деңгээлин мүнөздөгөнгө жардам берген салыштырмалуу көрсөткүчтөрдү кошуу иштин мазмунун тереңдетип, изилдөөнүн баалуулугун кескин жогорулатаары бышык.

9. Рекомендациялар:

Автор жумушта белгиленген багыттарда изилдөө иштерин уланта берүүсү керек, себеби ар бир регион үчүн тышкы экономикалык байланыштарды өнүктүрүү жана аймактын социалдык-экономикалык деңгээлин көтөрүү маселеси өзүнүн актуалдуулугун эч качан жоготпойт. Байкалып жаткан тенденциялар менен социалдык-экономикалык чөйрөдөгү масштабдуу өзгөрүүлөр экономикалык саясаттын тыкан жана комплекстүү негизде ишке ашырылышын талап кылат.

Каралып жаткан диссертациялык иш негизинен талаптарга жооп бергенге ылайыктуу деңгээлде аткарылган. Жумуштун көрүнүктүү жыйынтыктарынын катарына аталган региондогу рентабелдүү жана рентабелдүүлүгү терс тармактар менен секторлорду аныктоону киргизсе болот.

Кубанычбеков Эрнест Кубанычбекович диссертациялык ишинин негизинде төмөнкү дайындоолорду сунуш кыламын:

Жетектөөчү мекеме: М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин “Экономика жана каржы” кафедрасы, Дареги: 723503, Ош шаары, Н. Исанова 81.

Биринчи оппонент - Турдиев Талаай Исраилович экономика илимдеринин доктору, доцент, РМСУ Ош шаарындагы филиалы

1. Турдиев Т.И. Социально-экономическая ситуация в Кыргызстане и национальная безопасность // Общество и экономика. – 2011. – №11-12 – С. 173-180.
2. Турдиев Т.И. Социально-экономические факторы устойчивого развития Кыргызстана // Вестник КРСУ. – 2012. – Том 12 №4 – С. 89-92
3. Турдиев Т.И. Факторы социальной и эколого-экономической устойчивости Кыргызстана. – Москва: МАКС Пресс, 2013. – 144 с.
4. Турдиев Т.И. Историко-экономические и региональные предпосылки социальной турбулентности в Кыргызстане // Социальная политика и социология. – 2013. – Том 2 №2. – С. 75-91.
5. Турдиев Т.И. Ликвидация бедности как решающая предпосылка стратегической безопасности Кыргызстана // Общество и экономика. №10. 2018. – С. 36-47.

Экинчи оппонент Фронтбек кызы Жамал экономика илимдеринин кандидаты, “Мутакалим” аялдардын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин төрайымы

1. Фронтбек кызы Жамал. Диверсификация как одна из форм конкурентоспособности и расширения экспорта товаров в 2013 году/ Фронтбек кызы Жамал // Экономика. – 2014. – №5. – с. 99-103.

2. Фронтбек кызы Жамал. Развитие и расширения экспортного потенциала в Кыргызской Республике в 2014 году / Фронтбек кызы Жамал // Экономика. – 2014. – №4. – с.85-89.

10.Корутунду.

Диссертациялык иш жалпысынан аяктады деп эсептелет, аныкталган сын пикирлер жана кемчиликтер рекомендациялык мүнөзгө ээ жана диссертациялык изилдөөнүн илимий жана практикалык маанисин төмөндөтпөйт. Изилденген диссертациялык иш белгиленген талаптарга ылайык аткарылган, иште негиз болуп Кыргызстандын тышкы экономикалык байланыштарынын негизинде аймактык экономикалык көйгөйлөрүнүн теоретикалык маселелери менен ушул багыттагы дүйнөлүк тажрыйбаны изилдеп, ошондой эле аларды Кыргызстандын региондору үчүн пайдаланууну башкаруунун теоретикалык-методологиялык жана практикалык тажрыйбасы аныкталды жана ишканалардын экономикасынын башкарууну натыйжалуулугун аныктоочу индикаторлорунун экономикалык-математикалык модели иштелип чыгылды.

Коомдук коргоого сунушталат.

11. Диссертациялык кеңештин эксперти, берилген документтерди карап чыгып, Кубанычбеков Э.К. Ош мамлекеттик университети жана Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы К 08.22.656га карата диссертациялык кеңешке “Тышкы экономикалык байланыштарды өнүктүрүүнүн негизинде региондордун социалдык-экономикалык өнүгүү деңгээлин көтөрүү (Жалал-Абад облусунун материалында) деген темадагы Кубанычбеков Эрнест Кубанычбекович 08.00.05 – «Тармактык экономика» адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга сунушталган кандидаттык диссертациясын эл алдында коргоого алууну сунуштайт.

Эксперт:

Э.и.д., доцент Турдиев Т.И.

Список по кадров РГСУ
Турдиева Т.И. Верно
вс. Ош Иманалиева А.И.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, э.и.к.

Исманалиев К. И.

Кубанычбеков Эрнест Кубанычбековичтин “Тышкы экономикалык байланыштарды өнүктүрүүнүн негизинде региондордун социалдык-экономикалык өнүгүү деңгээлин көтөрүү (Жалал-Абад облусунун материалында) деген темада 08.00.05 – «Тармактык экономика» адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши боюнча Ош мамлекеттик университетинин жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча К 08.22.656 диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын төрагасы, экономика илимдеринин доктору, доцент Турдиев Талаай Исраиловичтин

КОРУТУНДУСУ

Изденүүчү Кубанычбеков Эрнест Кубанычбекович тарабынан даярдалган диссертацияны жана изденүүчүнүн жарык көргөн эмгектерин карап чыгып, төмөнкүдөй корутундуга келди:

1. Диссертациянын изилдөө темасынын актуалдуулугу. Кыргызстан өзүнүн эгемендүүлүгүн алгандан кийин өз алдынча көз каранды эмес мамлекет катары калыптана баштаган учурда Кыргыз Республикасы экономикалык жана социалдык байланыштарды түзүүдө биринчи кезекте КМШга кирген мамлекеттер, өзгөчө Орто Азия жана Казакстан менен байланышты өнүктүрүүгө көңүл бурулган. Алсак, Кыргызстандын экспорттук-импорттук байланышында Россия биринчи, Казакстан, Өзбекстан, Украина, Түркмөнстан, Тажикстан, Белоруссия андан кийинки орундарды ээлеп келген. Кыргызстан аларга тери буюмдарды, жүндөн, пахтадан, жибектен токулган кездемелерди, килем, пахта буласын, сейрек кездешүүчү кендерди, гранит, мрамор жана керамика плиталарын ж. б. экспорттоп турган. Ал жактан Кыргызстан күйүүчү жана майлоочу майларды, таш көмүр, автомашиналарды айыл чарба техникаларын, кара металл, газ ж. б. алып турган. Азыркы мезгилде Кыргызстан 40тан ашуун алыскы, 12 жакынкы чет